

Besluit van het Landelijk Bestuurlijk Overleg inzake afspraak 7c van de Bestuursovereenkomst “Aanvullende aanpak nitraatuitspoeling uit agrarische bedrijfsvoering in specifieke grondwaterbeschermingsgebieden” (de Bestuursovereenkomst) - 19 juni 2019.

	<p>Het Landelijke bestuurlijk Overleg (LBO),</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit zijn opdracht cf. artikel 7c van de Bestuursovereenkomst om uiterlijk 30 juni 2019 te beslissen of er voldoende voortgang is in de uitvoering van deze overeenkomst¹,
	<p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Bestuursovereenkomst is afgesloten op 12 december 2017 • De Bestuursovereenkomst vervolgens in een tijdsbestek van 0,5 tot 1 jaar regionaal bestuurlijk is verankerd in 5 uitvoeringsovereenkomsten tussen provincies, drinkwaterbedrijven en LTO • Door betrokken partijen hard is gewerkt om een groot aantal formele, procedurele en praktische hindernissen te overwinnen • Het gezamenlijk belang daarbij doorslaggevend is gebleken
	<p>Constateerende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er inmiddels in 28 van de 34 kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden projecten zijn opgestart en in de overige 6 gebieden projecten worden voorbereid • Daarbij blijkt dat elk gebied uniek is: zowel qua landbouwareaal en grondgebruik als qua bodem- en grondwatersituatie. Hierdoor verschilt ook de aanpak en het perspectief op doelbereik voor elk gebied • Er momenteel (peildatum 1/5/2019) 360 agrariërs meedoen met ruim 8200 ha grond binnen deze grondwaterbeschermingsgebieden en een veelvoud van dat areaal binnen de schil daaromheen (het “intrekgebied”). • Daarmee inmiddels een groot deel van de doelgroep binnen de grondwaterbeschermingsgebieden meedoet (60% van het areaal) • Dit mede te danken is aan een individuele benadering via “keukentafelgesprekken” en een dubbeldoelstelling: verbetering van de grondwaterkwaliteit én verbetering van het bedrijfsresultaat • In verschillende gebieden de streefwaarde van 80% deelname van het areaal nog niet wordt gehaald • De samenwerkende partijen aanvullende acties in gang hebben gezet om het deelnamepercentage verder te vergroten • Een goed proces ook voldoende tijd nodig heeft

¹ Artikel 7c van de Bestuursovereenkomst: “uiterlijk 30 juni 2019 beslissen partijen als bedoeld in deze bestuursovereenkomst in een Bestuurlijk Overleg aan de hand van de rapportage als bedoeld onder letter a en de evaluatie als bedoeld onder letter b of er voldoende voortgang is in de uitvoering van deze bestuursovereenkomst. Indien het genoemde Bestuurlijk Overleg onverhoopt in één of meer van de gebieden als bedoeld in bijlage 1 (rekening houdend met afspraken 1b en i1c) onvoldoende perspectief op doelbereik moet constateren bezien partijen welke noodzakelijke acties dan genomen moeten worden om nitraat-gerelateerde knelpunten op te lossen in de betreffende gebieden. Daarbij beschouwen partijen (onverminderd andere mogelijkheden) verplichte deelname door nog niet deelnemende, maar wel betrokken agrariërs aan getroffen maatregelen als een reële optie. Deze verplichte deelname kan juridisch worden verankerd in het 6e AP”.

	<p>Voortbouwend op de tussentijdse evaluatie van de 5 provincies (mede namens de andere partijen) per 1 april 2019, waarin deze:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Constateren dat het op dit moment niet goed mogelijk is om harde uitspraken te doen over het “perspectief op doelbereik” omdat er nog onvoldoende feitelijke cijfers beschikbaar zijn en de toegepaste modelberekeningen daardoor grote onzekerheidsmarges kennen • Verwachten dat de ingezette route in ieder geval gaat leiden tot afname van de totale “nitraatlast” per gebied en daarmee tot een vermindering van de bedreiging van de waterwinning in de 34 grondwaterbeschermingsgebieden • Vertrouwen op de ingezette aanpak, mits voldoende deelname wordt bereikt en de deelnemers structureel effectieve maatregelen treffen • Onderkennen dat voor sommige gebieden een nadere analyse nodig is om te kunnen bepalen of doelbereik mogelijk is, mede op grond van grondgebruik, maatregelenpakket, hydrologie en grondwatermonitoring (zie bijlage 1)
	<p>Besluit dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er voldoende vertrouwen is om het ingezette proces en de ingezette aanpak vanuit de Bestuursovereenkomst voort te zetten • De vraag of er voldoende voortgang is in de uitvoering van de Bestuursovereenkomst qua proces positief kan worden beantwoord, maar dat de vraag of er al dan niet sprake is van voldoende perspectief op doelbereik nog onvoldoende kan worden beantwoord • Het nodig is en blijft om de voortgang nauwgezet te blijven monitoren en enkele tussentijdse evaluatiemomenten in te bouwen: <ul style="list-style-type: none"> ➢ Een kwalitatieve evaluatie in het najaar 2019, met name gericht op deelname en maatregelenpakket, met oog voor de doorlopen en te doorlopen processen ➢ Een kwantitatieve evaluatie in het voorjaar van 2020 gericht op de N-bodem-overschotten op de bedrijven en de uitkomsten van de grondwatermonitoring • Het LBO zich op beide momenten beraadt over noodzakelijke extra inspanningen • Het LBO zich uiterlijk 30 juni 2020 opnieuw zal uitspreken over de voortgang in de uitvoering en het perspectief op doelbereik, inclusief evt. noodzakelijke aanvullende maatregelen, conform artikel 7c van de Bestuursovereenkomst • Deze cyclus ook in de periode juli 2020 t/m juni 2021 zal worden doorlopen
	<p>En vraagt de samenwerkende partijen in de afzonderlijke provincies om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het gevoel van urgentie te blijven uitdragen • Zich met kracht in te blijven zetten voor vergroting van de deelname tot minimaal 80% van het areaal • Het benodigde maatregelenpakket per afzonderlijkgebied verder te verkennen, te concretiseren en te implementeren • Te zorgen voor de noodzakelijke informatie om in het voorjaar van 2020 een kwantitatieve analyse te kunnen maken op grond van feitelijke gegevens • Te specificeren in welke gebieden een verbeterd bedrijfsmanagement eventueel niet volstaat om uitspoeling afdoende te reduceren, welke oorzaak dat heeft en welke aanvullende maatregelen eventueel overwogen kunnen worden om het afgesproken doel alsnog te halen • Te zorgen voor uitvoering van alle andere voorgenomen aanvullende acties in bijlage 1
	<p>En spreekt tenslotte zijn waardering uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de inzet van allen die een bijdrage hebben geleverd aan het opzetten van de projecten in de 34 grondwaterbeschermingsgebieden • Voor de bereidheid van alle betrokken agrariërs om actief aan de slag te gaan om de uitspoeling van nitraat naar het grondwater te verminderen

Bijlage 1: Aanvullende acties Bestuursovereenkomst Nitraat in grondwaterbeschermingsgebieden

Gelderland	Aanvullende acties				Nadere analyse nodig		Trekker	Toelichting
	Niet nodig	Doorgaande inzet extra deelname	Inzet op extra maatregelen	Andere inzet	Maatregelenpakket	Uitspoeling natuur		
Acties per grondwaterbeschermingsgebied								
Haarlo	X							Geen aanvullende acties vereist.
"t Klooster	X							Geen aanvullende acties vereist.
Olden Eibergen		X			X		LTO/DAW	We zetten in op nagenoeg 100% deelname. Als de agrariërs bedrijfswater-wijzers hebben ingevuld en de nulmeting is geanalyseerd, wordt duidelijk welk maatregelenpakket passend is.
Dinxperloo		X			X		LTO/DAW	"idem"
Algemene acties								
> zorgen dat het enthousiasme blijft en de urgentie lokaal voldoende voor het voetlicht wordt gebracht							LTO	
> zorgen dat deelnemers structureel effectieve maatregelen doorvoeren. Daarom duidelijk blijven maken dat structurele bodemmaatregelen, niet alleen goed zijn voor milieu maar ook voor de boer: opbrengst omhoog en/of kosten (nutriënten) omlaag.							LTO/DAW	
> in de gaten houden of "droogteschade.nl" de deelnamebereidheid niet verder aantast							3 partijen	
> onderzoeken of het mogelijk is om agrariërs experimenteerruimte te bieden							3 partijen	
> zorgen dat er open communicatie is over meetresultaten nitraatuitspoeling onder landbouw en natuur							provincies, waterbedrijven	
N-Brabant								
N-Brabant	Aanvullende acties?				Nadere analyse nodig		Trekker	Toelichting
	Niet nodig	Doorgaande inzet extra deelname	Inzet op extra maatregelen	Andere inzet	Maatregelenpakket	Uitspoeling natuur		
Acties per grondwaterbeschermingsgebied								
Gilze		X						Inzet blijven richten op vergroting van de deelname
Vessem		X			X	X	deelname: LTO/DAW maatregelen: 3 partijen	Landbouwareaal is hier slechts 41% van het totaaloppervlak. Dus ook nitraatuitspoeling vanuit het niet-landbouwdeel in kaart brengen. Relatief veel kortdurende pacht.
Helvoirt						X	Uitspoeling: provincies	Landbouwareaal is hier slechts 28% van het totaaloppervlak.
Bergen op Zoom						X	Uitspoeling: provincies	Landbouwareaal is hier slechts 11% van het totaaloppervlak.
Overige 4 gebieden		X					LTO/DAW	Werving is als 2e fase conform afspraak BO in 2019 opgepakt. Resultaten volgen najaar 2019.
Algemene acties								
> zorgen dat deelnemers structureel effectieve maatregelen doorvoeren. Daarom duidelijk blijven maken dat structurele bodemmaatregelen, niet alleen goed zijn voor milieu maar ook voor de boer: opbrengst omhoog en/of kosten (nutriënten) omlaag.							LTO/DAW	
> zorgen dat deze maatregelen op een voldoende groot areaal toegepast. Daartoe voorlopers inzetten als ambassadeurs voor de aanpak							LTO/DAW	
> effecten kortdurende pacht in beeld brengen inclusief mogelijke oplossingen							LTO/DAW	
Limburg								
Limburg	Aanvullende acties?				Nadere analyse nodig		Trekker	Toelichting
	Niet nodig	Doorgaande inzet extra deelname	Inzet op extra maatregelen	Andere inzet	Maatregelenpakket	Uitspoeling natuur		
Acties per grondwaterbeschermingsgebied								
6 gebieden Z-Limburg (DSG)		X					LTO/DAW	De berekende en gemeten gemiddelde nitraatuitspoeling binnen Duurzaam Schoon Grondwater bedraagt 40 mg/l. De ingezette aanpak voldoet. Extra deelnemers in sommige van de 6 gebieden blijven welkom.
6 gebieden N-Limburg		X					LTO/DAW	Werving opstarten

Drenthe	Aanvullende acties?				Nadere analyse nodig		Trekker	Toelichting
	Niet nodig	Doorgaande inzet extra deelname	Inzet op extra maatregelen	Andere inzet	Maatregelenpakket	Uitspoeling natuur		
Acties per grondwaterbeschermingsgebied								
Leggeloo		X					Deelname: LTO/DAW	Deelnamepercentage mag nog wat omhoog
Havelterberg		X				X	Deelname: LTO/DAW Uitspoeling: provincies	Deelnamepercentage mag nog wat omhoog Landbouwareaal is slechts 37% van het totaaloppervlak. Dus ook nitraatuitspoeling vanuit het niet-landbouwdeel in kaart brengen. Dit beeld wordt ondersteund door de resultaten van eigen provinciale metingen (2016: gemiddelde van circa 13 mg/l voor 14 locaties).
Gasselte		X				X	Deelname: LTO/DAW Uitspoeling: provincies	Landbouwareaal is slechts 38% van het totaaloppervlak. Dus ook de nitraatuitspoeling vanuit het niet-landbouwdeel in kaart brengen. Dit beeld wordt ondersteund door de resultaten van eigen provinciale metingen (2016: gemiddelde van circa 13 mg/l voor 14 locaties).
NoordBargeres Valtherbos		X				X	Deelname: LTO/DAW Uitspoeling: provincies	Deelnamepercentage mag nog wat omhoog . Op basis van de monitoring bezien waar we daadwerkelijk staan. Daarin ook middeling met 'natuur' meenemen
Algemene acties								
>zorgen voor voldoende deelname. De maatregelen moeten op een voldoende groot areaal worden genomen.							LTO/DAW	
> zorgen dat er desgewenst extra maatregelen worden genomen door de deelnemende bedrijven. Het is wenselijk een maximaal maatregelpakket door te voeren, gericht op voldoende verlaging van de nitraatuitspoeling in combinatie met rendement voor de boer.							3 partijen	
Overijssel	Aanvullende acties?				Nadere analyse nodig		Trekker	Toelichting
	Niet nodig	Doorgaande inzet extra deelname	Inzet op extra maatregelen	Andere inzet	Maatregelenpakket	Uitspoeling natuur		
Acties per grondwaterbeschermingsgebied								
Hooge Hexel		X	X		X		deelname: LTO/DAW maatregelen: 3 partijen Uitspoeling: provincies	Deelnamepercentage mag nog omhoog. Met LTO Noord is afgesproken om m.n. twijfelaars nog eens individueel te benaderen om hen over de streep te trekken.
Manderveen		X			X		deelname: LTO/DAW maatregelen: 3 partijen Uitspoeling: provincies	Werving is later opgestart vanwege droogteschade perikelen. Werving is nog in volle gang, conform afspraken. Verwachting is dat deelname de komende tijd zal toenemen.
Wierden		X	X		X		deelname: LTO/DAW maatregelen: 3 partijen Uitspoeling: provincies	Deelname percentage mag nog omhoog. Met LTO Noord is afgesproken om m.n. twijfelaars nog eens individueel te benaderen om hen over de streep te trekken.
Holten						X	Uitspoeling: provincies	Landbouwareaal is hier slechts 30% van het totaaloppervlak. Dus ook de nitraatuitspoeling vanuit het niet-landbouwdeel in kaart brengen.
Archemerberg		X				(X)	Deelname: LTO/DAW Uitspoeling: provincies	Landbouwareaal is hier slechts 20% van het totaaloppervlak. In 2014 is een eenmalige meetronde onder natuurpercelen rond de Archemerberg uitgevoerd. Gemiddelde concentratie: 28 mg/l.
Herikerberg		X				(X)	Deelname: LTO/DAW Uitspoeling: provincies	Landbouwareaal is hier slechts 37% van het totaaloppervlak. In 2014 is een eenmalige meetronde onder natuurpercelen rond de Herikerberg uitgevoerd. Gemiddelde concentratie: 30 mg/l.
Algemene acties								
> zorgen dat het aanvankelijke enthousiasme blijft. Reden van twijfel onderzoeken en adresseren							LTO/DAW	
> zorgen dat deelnemers structureel effectieve maatregelen doorvoeren. Inzetten van velddemonstraties met een actieve rol van loonwerkers							LTO/DAW	
> zorgen dat deze maatregelen op een voldoende groot areaal worden toegepast. Onderschat daarbij niet de multiplier van extra areaal binnen de rest van het intrekgebied.							3 partijen	
> in de gaten houden dat "droogteschade.nl" de deelnamebereidheid niet verder aantast							3 partijen	